

## Κνίδη

### 3. Κοίμησις της Θεοτόκου (1873)

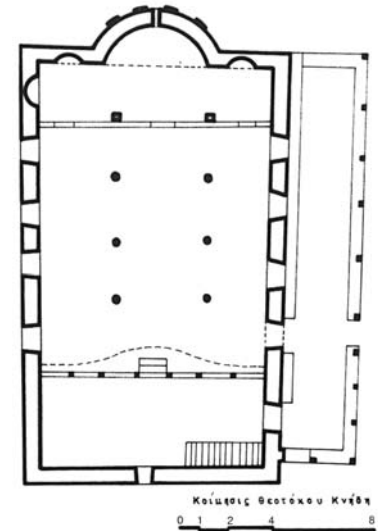
Πρόκειται για μια τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική, με νάρθηκα – γυναικωνίτη και χαγιάτι στη μεσημβρινή πλευρά (εικ. 62, 63) και πύργο κωδωνοστασίου. Κατά τους τελευταίους σεισμούς έχει πάθει ζημιές (εικ. 63, 64). Στο εσωτερικό της εκκλησίας υπάρχουν τοιχογραφίες του τέλους του περασμένου αιώνα (εικ. 65 – 68). Το τέμπλο της εκκλησίας είναι ξυλόγλυπτο με ιδιόμορφη νεοκλασικίζουσα επίστεψη (εικ. 68), έργο Βασιλείου και Νικολάου [από χωρίον] Τσούρχλι (1873).

Στο υπέρθυρο της θύρας εισόδου υπάρχει λαξευμένη η επιγραφή: «*ΗΔΟΥ Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ Η ΚΗΜΙΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΕ ΤΟΝ ΣΙΝΤΡΟΜΙΤΟΝ ΚΕΠΠΤΡΟΠΟΝ ΜΑΓΗΟΥΣ 1873*».

Το προστώ και ο πύργος του κωδωνοστασίου χτίστηκαν αργότερα, κατά το 1918. Οι οικοδόμοι τους είναι: ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΑΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ, ΛΑΜΠΡΟΣ ΓΚΑΡΑΝΑΤΣΙΟΣ και ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ, από το Κυπαρίσι.

Οι εσωτερικές τοιχογραφίες επιζωγραφίσθηκαν, σύμφωνα με την επιγραφή που υπάρχει, το 1905:

«*ΙΣΤΟΡΙΘΗ Ο ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΤΑΤΟΣ ΝΑΟΣ / ΕΝ ΕΤΙ 1905 8/τοβρίου 6 ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ / ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΕΒΕΝΩΝ / ΑΓΘΑΓΓΕΛΟΥ ΕΦ[ΗΜΕΡΕΥΟΝΤΟΣ] ΤΟΥ ΑΙΔΕΣΙΜΟΤΑΤΟΥ ΠΑΠΑΧΡΙ / ΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΚΑΙ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ ΚΑΙ ΟΣΟΙ ΕΔΑΠΑ/ΝΗΣΑΝ ΑΙΩΝΙΑ ΤΟΥΣ Η ΜΝΗΝΗ, ΕΖΩΓΡΑΦΗΘΗ ΔΙΑ*



Εικ. 63. Κνίδη. Κοίμησις της Θεοτόκου (1873). Κάτοψη.



Εικ. 64. Κνίδη. Κοίμησις της Θεοτόκου (1873). Ν. άποψη (φωτ. 1996).

# Κνίδη

## 3. Κοίμησις της Θεοτόκου (1873)



Εικ. 65. Κνίδη. Κοίμησις της Θεοτόκου (1873). πάνω: Α. άποψη (φωτ. 1996),  
κάτω: ΒΑ άποψη μετά την αναστήλωση και τη συντήρηση (φωτ. 2005).

## Κνίδη

### 3. Κοίμησις της Θεοτόκου (1873)

ΧΕΙΡΟΣ / ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΠΙΤΕΝΗ ΚΑΙ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΕΚ / ΣΑΜΑΡΙΝΗΣ».

Η πρώτη από τις ζώνες που ζωγραφίσθηκαν μεταξύ 1874 – 1876 έγινε, σύμφωνα με την επιγραφή που υπάρχει, από τον Σαμαριναίο ζωγράφο Αδάμ. Χρισίου Κράτα: «ΧΕΙΡ ΑΔΑΜ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΡΑΤΑ ΣΑΜΑΡΙΝΑΙΟΥ».

Η ιστόρηση του ναού έχει γίνει σε πέντε ζώνες, στη Β. και Ν. πλευρά του. Στην πρώτη εικονίζονται ολόσωμοι άγιοι κατ' ενώπιον και διαφέρει, από την άποψη της τεχνοτροπίας, από τις άλλες. Στις επόμενες ζώνες εικονίζονται Άγιοι και ψηλότερα σκηνές από την Καινή Διαθήκη και τα Πάθη του Χριστού.

Εικονογραφημένο, επίσης, είναι και το στηθαίο του γυναικωνίτη, με τεχνική παρόμοια με αυτή της πρώτης ζώνης. Στο κέντρο κυριαρχεί η παράσταση της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Τοιχογραφημένο είναι και το Ιερό με την Παναγία Πλατυτέρα στην αψίδα. Ζωγραφισμένα είναι και τα ταβάνια και οι κίονες, όπως και τα κιονόκρανα. Η οροφή του κεντρικού κλίτους είναι υπερυψωμένη και στο κέντρο απεικονίζεται ο Παντοκράτορας.

Στο τέμπλο ξυλόγλυπτη και επιχρυσωμένη είναι μόνο η Ωραία Πύλη (εικ. 69).



Εικ. 66. Κνίδη. Κοίμησις της Θεοτόκου (1873). Η Πλατυτέρα στο τεταρτοσφαίριο της αψίδας του Ιερού.

# Κνίδη

## 3. Κοίμησις της Θεοτόκου (1873)



Εικ. 67. Κνίδη. Κοίμησις της Θεοτόκου (1873).  
Ο Άρχων Μιχαήλ.



Εικ. 68. Κνίδη. Κοίμησις της Θεοτόκου (1873).  
Ο Άγιος Ελπιδοφόρος.

# Κνίδη

## 3. Κοίμησις της Θεοτόκου (1873)

---



Εικ. 69. Κνίδη. Κοίμησις της Θεοτόκου (1873). Το τέμπλο.

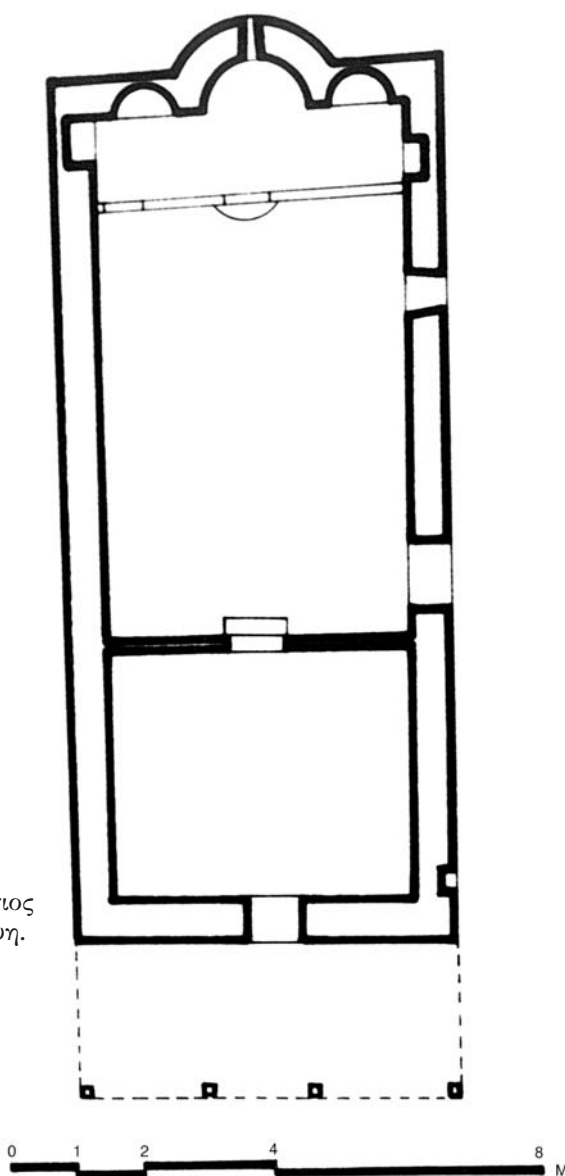


Εικ. 70. Κνίδη. Κοίμησις της Θεοτόκου (1873). Η Ωραία Πύλη.

## Κνίδη

### 4. Άγιος Δημήτριος (1773)

Ο Άγιος Δημήτριος είναι ένας μονόχωρος ξυλόστεγος δρομικός ναός με νάρθηκα (εικ. 71). Οι εσωτερικές του διαστάσεις είναι 11.80 x 4.50 μ. Πρόσφατα έχουν προσθέσει έναν κακότεχνο πύργο κωδωνοστασίου στον άξονα της Δ. πλευράς. Στο εσωτερικό σώζονται μόνο τμήματα του παλιότερου τέμπλου (Η Μεγάλη Δέησης και οι δεσποτικές εικόνες). Πρόσφατα κατεδαφίστηκε.



Εικ. 71. Κνίδη. Άγιος Δημήτριος. Κάτοψη.

## Κνίδη

### 5. Εξωκκλήσια. Προφήτης Ηλίας

Έξω από το χωριό, στον δρόμο προς τα Γρεβενά, δεξιά επάνω σε λόφο βρίσκεται το εξωκκλήσι του Προφήτη Ηλία.

Είναι ένας μονόχωρος ξυλόστεγος δρομικός ναός, επισκευασμένος πριν από αρκετά χρόνια και με ορισμένες προσθήκες.

Στο εσωτερικό του σώζεται μόνο ένα μικρό τμήμα του παλιού τέμπλου (εικ. 73, 74).

Απέναντι από τον λόφο του Προφήτη Ηλία, σ' έναν άλλο λόφο, βρίσκεται το σύγχρονο εξωκκλήσι του Αγίου Γεωργίου στη θέση του παλιού που καταστράφηκε από τον πρόσφατο σεισμό.

Η Αγία Παρασκευή είναι ένα σύγχρονο εξωκκλήσι σε μορφή ελεύθερου σταυρού, με τρούλο, στη θέση της παλιάς εκκλησίας που καταστράφηκε.

Σ' αυτά θα πρέπει να προσθέσουμε και τα μικρά παρεκκλήσια του Αγίου Θεοδώρου, της Αγίας Βαρβάρας, του Προφήτη Ηλία και της Βαπτίσεως.



Εικ. 73. Κνίδη. Προφήτης Ηλίας. Αποψη του τέμπλου.



Εικ. 72. Κνίδη. Προφήτης Ηλίας. ΝΔ άποψη.

# Κιβωτός (Κρίφτσι)

## 6. Άγιος Δημήτριος

### Κιβωτός (Κρίφτσι)

Το χωριό Κρίφτσι κατοικείται μέχρι την εποχή της ανταλλαγής των πληθυσμών (1922 – 1924) από ελληνόφωνους μωαμεθανούς (Βαλαάδες). Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες, οι οποίοι ασχολήθηκαν αποκλειστικά με γεωργικές ασχολίες.

Το χωριό κάηκε τρεις φορές, το 1940, από τους Ιταλούς και δύο φορές αργότερα από τους Γερμανούς. Το μοναδικό παλιό σπίτι που υπάρχει είναι του Πρόσφυγα Αβραάμ Καρασαββίδη, η οικογένεια του οποίου εγκαταστάθηκε το 1922 στο παλιό αυτό μωαμεθανικό σπίτι του χωριού και είναι τουρκόφωνοι.

Στον Κώδικα της Μονής Οσίου Νικάνορος (Ζάβορδας) (1692), στον Κατάλογο των χωριών που καταγράφονται, απαριθμείται και το Κρίφτσι το οποίο, στα τελευταία χρόνια της τουρκοκρατίας, ήταν αμιγώς μωαμεθανικό χωριό. Από την αναγραφή αυτή αποδεικνύεται και η παλαιότητα του χωριού και ο σχετικά πρόσφατος εξισλαμισμός των κατοίκων του.

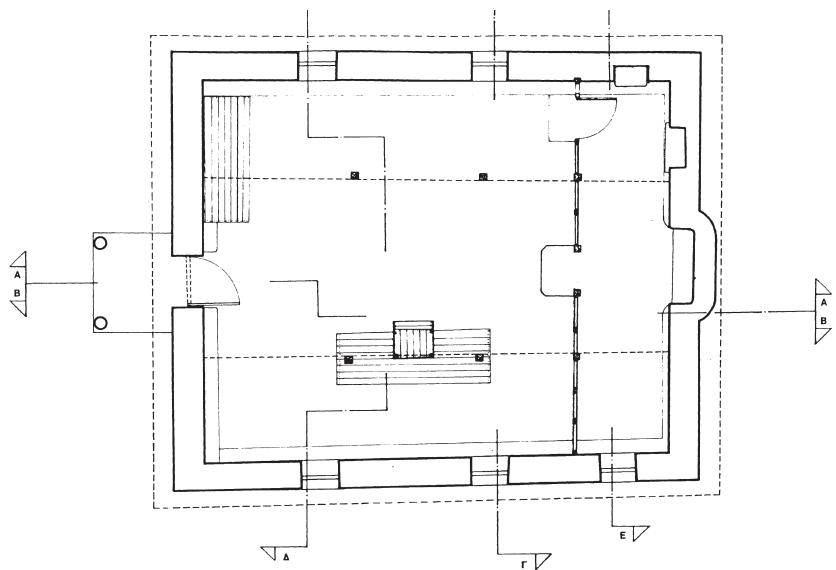
Ο Άγιος Δημήτριος βρίσκεται επάνω σε ένα λόφο ο οποίος απέχει δύο χιλιόμετρα από το χωριό.

Η ιστορία ανιδρύσεως της εκκλησίας μοιάζει πολύ με άλλες αντίστοιχες που αναφέρονται στην ανεύρεση εικόνας με «ενύπνιον». Έτσι και εδώ το 1947 εμφανίστηκε στον ύπνο της Άννας Παναγιωτίδου ο Άγιος Δημήτριος και της υπέδειξε το σημείο όπου υπήρχε το μοναστήρι του, προτρέποντάς την να το αποκαλύψει. Μετά ακολουθούν οι γνωστές επεμβάσεις, αμελέτητες, καταστροφικές ανασκαφές, οι οποίες όμως απεκάλυψαν υπόγεια θολωτή κατασκευή (εικ. 75 – 77), πιθανότατα αρχικά παλαιοχριστιανικός τάφος(ς).

Σε απόσταση Β. της νεότερης εκκλησίας, που χτίστηκε επάνω από το υπόγειο κτίσμα, βρέθηκαν τοίχοι-θεμέλια πάχους 1.00 μέτρου που ανήκαν, κατά την τοπική παράδοση σε παλιό ναό (παλαιοχριστιανικό;), τα οποία όμως κατέστρεψαν οι χωρικοί για να ισοπεδώσουν τον χώρο γύρω από τη νέα εκκλησία (εικ. 74 – 79).

Η νέα εκκλησία, η οποία χτίστηκε το 1948, έχει τετράγωνη κάτοψη, είναι βασιλική με δύο ζεύγη κίωνων και ορθογωνική αψίδα Ιερού (εικ. 74). Ως λίθινο υλικό χρησιμοποίησαν τις πέτρες από τα παλιά γειτονικά ντουβάρια που υπήρχαν πλάι. Στο εσωτερικό της εκκλησίας δεν υπάρχουν τοιχογραφίες.

Οι εικόνες του τέμπλου, όπως και η παράσταση του Παντοκράτορα στην οροφή του ναού, είναι δωρεές συλλόγων και ιδιω-



Εικ. 74. Κιβωτός. Άγιος Δημήτριος. Κάτοψη.



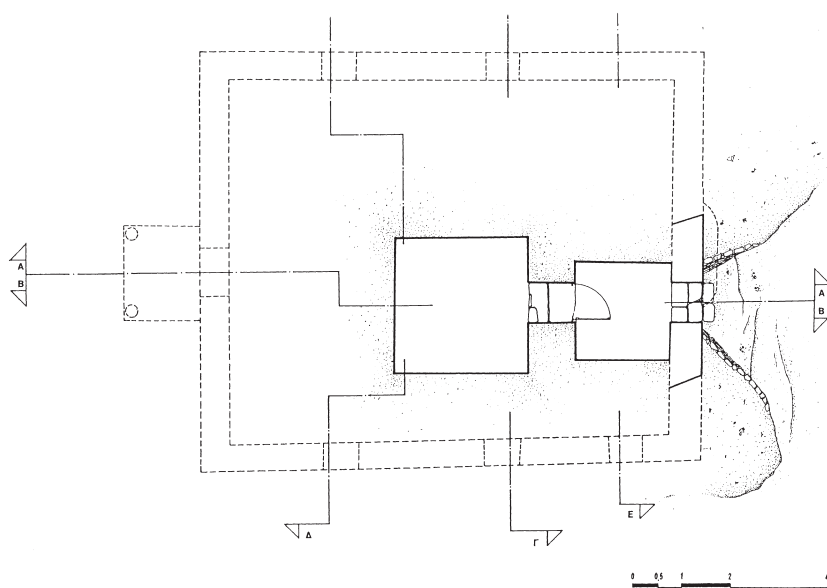
# Κιβωτός (Κρίφτσι)

## 6. Άγιος Δημήτριος

τών της ευρύτερης περιοχής.

Από διηγήσεις ηλικιωμένων κατοίκων του χωριού, αλλά και του ιερέως παπα-Λουκά, κατά τις «ανασκαφές» του υπόγειου χώρου βρέθηκαν εικόνες, βιβλία, μεταλλικοί και ξύλινοι σταυροί και οστά ιερών, όπως διαπιστώθηκε από τα ιερά τους άμφια. Τα ευρήματα αυτά εξαφανίστηκαν στη Λάρισα και τα λείψανα ξανατάφηκαν στον τάφο που βρίσκονται 20 περίπου μέτρα Α – ΝΑ της εκκλησίας. Μεταξύ των άλλων οι γέροντες θυμούνται και ορισμένα σπαράγματα ψηφιδωτών.

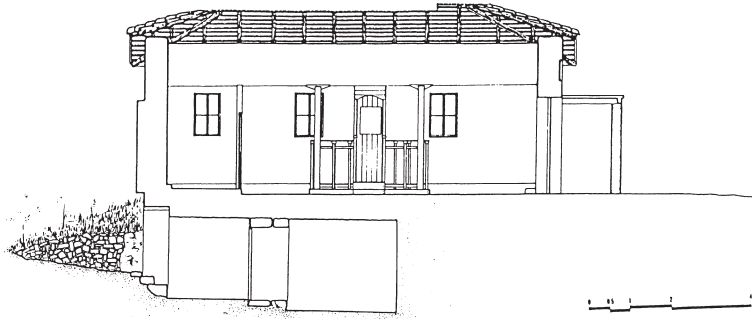
Με βάση τα ελάχιστα αυτά δεδομένα θα μπορούσαμε, με κάθε επιφύλαξη, να ανασυνθέσουμε την προϊστορία του τόπου, περίπου ως εξής: αρχικά υπήρξε μια παλαιοχριστιανική βασιλική, στην οποία ανήκε και ο παλαιοχριστιανικός τάφος. Τα στοιχεία αυτά ήσαν ασφαλώς γνωστά στους αυτόχθονες κατοίκους της περιοχής, γιατί την εποχή εκείνη θα διατηρούνταν σε καλύτερη κατάσταση. Οι κάτοικοι του οικισμού (κατά τον 18ο αιώνα) εξισλαμίστηκαν. Πιθανότατα αρκετοί απ' αυτούς, όντας «κρυπτοχριστιανοί», γνώριζαν την υπόγεια κρύπτη και συγκεντρώνονταν εκεί κρυφά για να προσευχηθούν. Σ' αυτούς ανήκαν τα ιερά σκεύη, οι εικόνες και τα λειτουργικά αντικείμενα που βρέθηκαν στην υπόγεια θολωτή κρύπτη· προφανώς ανήκαν στους παλιούς αυτόχθονες, Βαλαάδες πλέον, κατοίκους του χωριού, οι οποίοι τα διατηρούσαν ως «Παλλάδια» της αρχαίας τους πίστεως.



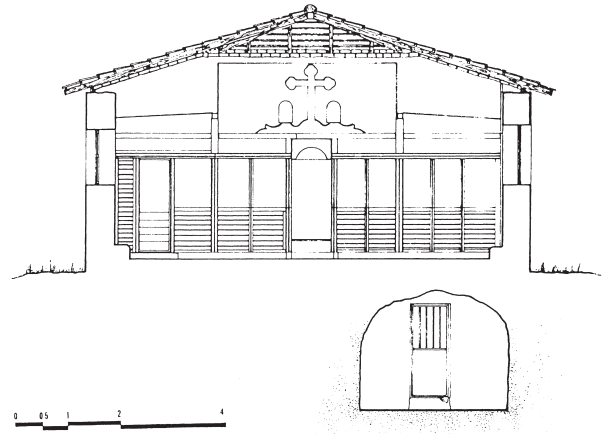
Εικ. 75. Κιβωτός Άγιος Δημήτριος. Κάτοψη υπογείου (τάφου).

# Κιβωτός (Κρίφτσι)

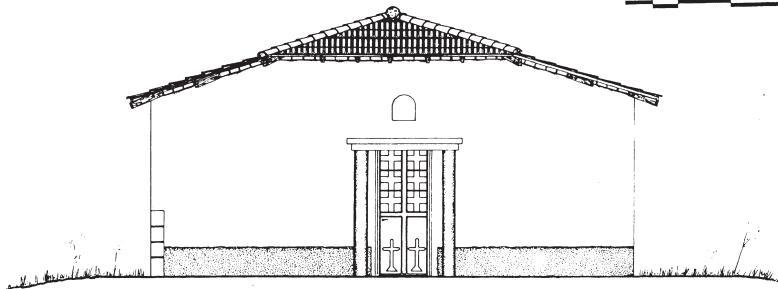
## 6. Άγιος Δημήτριος



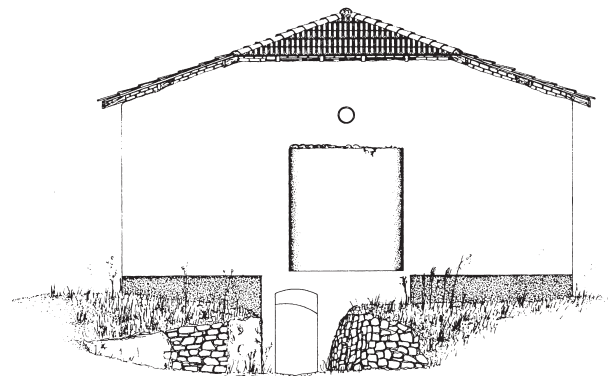
Εικ. 76. Κιβωτός. Άγιος Δημήτριος. Τομή κατά μήκος.



Εικ. 77. Κιβωτός. Άγιος Δημήτριος. Εγκάρσια τομή με θέα προς το Ιερό.



Εικ. 78. Κιβωτός. Άγιος Δημήτριος. Δ. όψη.



Εικ. 79. Κιβωτός. Άγιος Δημήτριος. Α. όψη.